

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://www.muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-historyczny/po-1991/24076,Dzialalnosc-Strazy-Granicznej.html>
02.05.2025, 04:53

Działalność Straży Granicznej

Początki funkcjonowania Straży Granicznej nie należały do prostych. Najgorzej sytuacja przedstawiała się na granicy wschodniej. Wzrost wskaźnika przestępczości był ściśle związany z takimi zjawiskami jak: przemyt towarów i nielegalna migracja. Uproszczenie przepisów kontroli ruchu granicznego spowodowało, że coraz więcej osób zaczęło korzystać z możliwości podróżowania poza granicę naszego kraju, do Polski napływali także cudzoziemcy. Niestety nie zawsze odbywało się to w sposób legalny.

Nielegalna migracja należy do jednego z najpoważniejszych rodzajów przestępczości granicznej. Spowodowana jest ona zwłaszcza konfliktami narodowościowymi, etnicznymi, religijnymi oraz niestabilną sytuacją polityczną i gospodarczą. W Polsce w 1990 roku zjawisko to było marginalne, z czasem jednak zaczęło przybierać charakter masowy. Wyróżnić można było dwa nurty migracyjne. Pierwszy z nich to nurt bałkański, którym obywatele Bułgarii i Rumunii próbowali przedostać się do Niemiec, drugi zaś wiódł przez wschodnią granicę RP, a korzystali z niego obywatele państw Azji, Afryki i dawnego ZSRR.

1992 roku Straż Graniczna zatrzymała ponad 33 tys. osób usiłujących nielegalnie przekroczyć rubieżę Polski. Rok później było ich prawie o połowę mniej. Najliczniejszą grupę przybyszów stanowili Rumuni (w 1992 roku 23401 osób) oraz Bułgarzy (w 1992 roku 3685 osób). W 1993 roku proporcje się odwróciły, zatrzymano więcej Ukraińców niż w roku ubiegłym (wzrost z 743 do 1446 osób), Rosjan (z 645 do 993 osób), Białorusinów (wzrost z 110 do 389 osób). Zmieniła się także struktura narodowościowa nielegalnych ruchów migracyjnych, miejsce obywateli Rumunii i Bułgarii zajęli obywatele państw powstałych po rozpadzie ZSRR oraz Krajów Azji i Afryki.

Zjawisko nielegalnej migracji stopniowo malało, w 1994 roku zatrzymano 14316 osób (o 32% mniej niż w roku 1993 [1]). Udało się zatrzymać tzw. bałkański szlak, z którego korzystali przede wszystkim obywatele Rumunii. Zahamowanie procesu nielegalnej migracji było możliwe dzięki m.in. zaostrzeniu przepisów azylowych w Niemczech, jak również wzmoczonej współpracy polskich i niemieckich służb granicznych. Do 2003 roku dalej dominującą grupą zatrzymanych cudzoziemców byli obywatele państw azjatyckich i byłego ZSRR. Największe zaś nasilenie nielegalnej migracji miało miejsce na granicy z Ukrainą (na kierunku do Polski) oraz z Niemcami (na kierunku z Polski). Zjawisko to uległo jednak ograniczeniu, przyczyniło się do tego niewątpliwie wprowadzenie, bezpośrednio przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, wiz dla wszystkich obywateli Rosji, Białorusi i Ukrainy. O ile w latach 1991-2001 za niezgodne z prawem przekroczenie granicy zatrzymano 153 tys. osób, to w ciągu następnych sześciu lat już tylko 30 tys. [2]. Liczby te

najlepiej świadczą o efektywności działań podjętych przez Straż Graniczną, w celu ograniczenia zjawiska nielegalnej migracji.

Bezprawnym przerzutem ludzi zajmowały się zorganizowane grupy przestępcze [3]. Wykorzystywały one fakt chęci polepszenia sytuacji materialnej obywateli krajów biednych, pogrążonych w chaosie gospodarczym. Niejednokrotnie emigranci stawiali wszystko na jedną kartę i za oszczędności całego życia próbowali przekroczyć granicę w poszukiwaniu lepszego jutra, co było wykorzystywane przez ludzi, którzy upatrywali w tym procederze osiągnięcie sporych zysków.

Z nielegalną migracją wiążą się również inne przestępstwa, zwłaszcza fałszowanie dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy państwowej. Przykładowo w 1992 roku zatrzymano 434 Polaków legitymujących się cudzymi lub fałszywymi paszportami [4].

Drugą charakterystyczną kategorią przestępstw granicznych w mijającym dwudziestoleciu funkcjonowania Straży Granicznej był przemyt towarów, głównie alkoholu, papierosów, substancji ropopochodnych, samochodów, sprzętu elektronicznego, płyt CD i DVD, narkotyków, broni oraz dóbr kultury.

Odrębnym procederem jest przemyt towarów pochodzących z kradzieży, głównie samochodów. Na początku zjawisko przerzucania kradzionych aut dotyczyło przede wszystkim granicy zachodniej. Na przykład w 1992 roku funkcjonariusze zatrzymali 553 samochody pochodzące z kradzieży, głównie z Niemiec, a w 1993 r. już 1126 (przy czym na granicy wschodniej 674). Sytuacja jednak diametralnie się zmieniła po otworzeniu granicy przez b. ZSRR. Od tego czasu przemytnicy kierowali się ku rynkowi za naszą wschodnią granicą. Powstały grupy przestępcze organizujące przerzut aut, poczynając od ich kradzieży aż po sprzedaż [5]. Od 2001 roku liczba przemycanych aut równomiernie spadała : w tym roku zatrzymano 1344 samochody, a w 2007 r. tylko 730.

Szerszego omówienia wymaga także przemyt i handel narkotykami, który od 1990 roku systematycznie wzrastał. Przy zwalczaniu przestępczości narkotykowej Straż Graniczna współpracowała i nadal współpracuje z Policją i służbą celną. Wysiłki służące likwidacji miejsc produkcji narkotyków, jak również zatrzymaniu osób zajmujących się organizacją przemytu i rozprowadzaniem narkotyków z roku na rok odnoszą coraz większe sukcesy. Na początku lat 90. wykrywano ich śladową ilość, a w 2006 r. zatrzymano towar wartości ponad 203,4 mln złotych [6]. Ujawniano m.in. następujące środki odurzające i psychotropowe : marihuanę, amfetaminę, heroinę, haszysz, konopie, słomę makową, ekstazy, nielegalne transporty leków. Niestety szacuje się, że proceder przemytu narkotyków będzie wzrastał. Wpływ na to mają korzyści materialne, które można osiągnąć z handlu nimi. Dlatego też, zjawisko to w najbliższych latach pozostanie jednym z głównych zagrożeń, z jakimi będzie musiała walczyć Straż Graniczna [7].

Wydarzeniem, które diametralnie zmieniło funkcjonowanie Straży Granicznej było przystąpienie naszego kraju do Unii Europejskiej. W procesie akcesyjnym szczególne

znaczenie miał problem uszczelniania wschodniej granicy RP, m.in. w tym celu budowano nowoczesne strażnice (powstanie nowej infrastruktury było nieodzownym warunkiem przystąpienia Polski do struktur unijnych). Bezpośrednio przed akcesją naszego kraju Straż Graniczna ujawniła przemyt towarów i pojazdów o wartości blisko 98 mln. złotych [8] (dane za rok 2003 i I połowę 2004). Fakt ten świadczył, że polska formacja graniczna została dobrze przygotowana do ochrony zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

Wstąpienie w dniu 1 maja 2004 roku Polski w struktury Zjednoczonej Europy, doprowadziło do zmian obowiązujących przepisów granicznych, co przejawiało się w otwarciu granic na zachodzie. Po akcesji poszerzył się zakres zadań Straży Granicznej. Mowa tutaj zwłaszcza o konieczności zapewnienia bezpieczeństwa w komunikacji międzynarodowej i porządku publicznego. Funkcjonariusze Straży Granicznej zostali m.in. zobligowani do nadzoru nad bezpieczeństwem na pokładzie samolotów pasażerskich oraz przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym.

Kolejnym, równie ważnym, etapem przekształceń i rozwoju Straży Granicznej było przystąpienie 21 grudnia 2007 r. Polski do Układu z Schengen. Zniesiona została kontrola graniczna na granicach wewnętrznych między państwami należącymi do strefy Schengen. Nie spowodowało to żadnego zagrożenia dla bezpieczeństwa, a wpływ na ten fakt miało bez wątpienia umożliwienie funkcjonariuszom Straży Granicznej kontrolowania podróżnych w dowolnym miejscu naszego kraju. Porządek publiczny został zapewniony także przez zacieśnienie współpracy między służbami ochrony granic poszczególnych państw członkowskich, m.in. poprzez dostęp służb do bazy danych Systemu Informacyjnego Schengen (SIS), umożliwiającego zweryfikowanie informacji o osobach mogących stwarzać zagrożenie, podejrzanych bądź poszukiwanych w związku z popełnieniem przestępstwa. Pozwala on również na sprawdzenie dokumentów pod kątem ich autentyczności oraz ustalenie, czy dany przedmiot nie pochodzi z przestępstwa.

Proces dostosowywania form zwalczania przestępczości granicznej do tych stosowanych winnych krajach europejskich podzielony była na kilka etapów. Najważniejsze z nich to przystąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz do Strefy Schengen. Dzięki zmianom, jakie systematycznie zachodziły od 1991 roku, Straż Graniczna stała się jedną z najlepiej wyposażonych formacji mundurowych w Polsce. Powierzenie jej ochrony bezpieczeństwa nie tylko granic Państwa Polskiego, lecz także zewnętrznej granicy Zjednoczonej Europy (liczącej 1580 km) [9], nie okazało się posunięciem chybionym. Z nałożonego zadania polska formacja graniczna dobrze się wywiązuje, co przejawia się w systematycznym ograniczeniu szeroko rozumianej przestępczości granicznej.

[1] „Straż Graniczna” nr 3 z 1995 r., s. 2

[2] źródło: M. Pietraszczyk, *Miliardy podróżnych*, w: *Jednodniówka „16-lecie Straży Granicznej 1991-2007”*, s. 6-7.

[3] „Straż Graniczna” nr 1 z 1994 r., s. 4-5.

[4] „Straż Graniczna” nr 5, 1993 r., s. 6.

[5] „Straż Graniczna” nr 1 z 1994 r., s. 13.

[6] M. Pietraszczyk, *Miliardy podróży*, w: *Jednostki* „16-lecie Straży Granicznej 1991-2007”

[7] K. Wiśniewski, *Współpraca Morskiego Oddziału Straży Granicznej, Urzędów Celnych i Policji w zwalczaniu przestępczości narkotykowej*, [w:] „Biuletyn centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej 1992-2002”, nr 1, Koszalin 2002, s. 130-139.

[8] B. Wiśniewski, Z. Piątek, *Współczesny wymiar Funkcjonowania Straży Granicznej*, Warszawa 2006, s.18.

[9] B. Wiśniewski, Z. Piątek, *Współczesny wymiar Funkcjonowania Straży Granicznej*, Warszawa 2006, s.9.